

Ірина ПЛАВІНСЬКА

магістрантка спеціальності 016
Спеціальна освіта (Олігофренопедагогіка)
Сумського державного педагогічного
університету імені А. С. Макаренка
Науковий керівник – **О. В. КОЛИШКІН**,
канд. пед. наук, доцент

ОСОБЛИВОСТІ ПРОЦЕСУ ВИХОВАННЯ ЦІННІСНОГО СТАВЛЕННЯ ДО ПРИРОДИ У ДІТЕЙ З ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМИ ПОРУШЕННЯМИ

У статті розкрито особливості процесу виховання ціннісного ставлення до природи у дітей з інтелектуальними порушеннями в умовах сучасного освітнього процесу. Наголошується, що зазначений процес припускає звернення не тільки до інтелектуальної, а й насамперед, до емоційної та вольової складових особистості. Констатується, що процес виховання ціннісного ставлення до природи у дітей означеної нозології повинен ґрунтуватись на використанні певної системи виховних впливів на особистість, необхідних для формування нового типу ставлення до природи.

Ключові слова: виховання, ціннісне ставлення, природа, діти з інтелектуальними порушеннями, освітній процес.

Plavinska I. Peculiarities of the process of nurturing a valuable attitude to nature in children with intellectual disabilities

The article reveals the peculiarities of the process of nurturing a valuable attitude to nature in children with intellectual disabilities in the conditions of the modern educational process. It is emphasized that the specified process involves addressing not only the intellectual, but also, first of all, the emotional and volitional components of the personality. It is stated that the process of nurturing a valuable attitude towards nature in children of the specified nosology should be based on the use of a certain system of educational influences on the personality, necessary for the formation of a new type of attitude towards nature.

Key words: education, value attitude, nature, children with intellectual disabilities, educational process.

Постановка проблеми. В умовах сучасної екологічної кризи актуальною є проблема виховання ціннісного ставлення до природи у молодого покоління. Вирішення надзвичайно гострих екологічних і соціально-економічних проблем світової цивілізації загалом та сучасної України зокрема потребує підвищення рівня екологічної свідомості і культури громадян на основі нових критеріїв оцінки взаємовідносин суспільства й природи. Тому пріоритетним напрямом діяльності усіх освітніх установ, в тому числі і в спеціальних освітніх закладах, має бути виховання ціннісного ставлення до природи,

розвиток уміння приймати відповідальні рішення щодо проблем навколишнього середовища.

Успіх трансформаційних процесів на сучасному етапі соціально-економічного розвитку України значною мірою залежить від того, чи будуть створені умови для вирішення глобальних суперечностей у взаємозв'язках суспільства і природи. Загострення екологічної ситуації зумовило зростання уваги до питань екологічного виховання підростаючого покоління за взаємодії всіх інституцій, причетних до освіти. Особливе місце в системі неперервної екологічної освіти належить початковій школі, оскільки саме цей період у житті дітей особливо сприятливий для формування позитивних установок на взаємодію з природою.

Актуальність. Аналіз психологічних аспектів проблеми взаємодії особистості та природи, особливостей формування ставлення людини до навколишнього середовища є невід'ємною умовою подальшого усвідомлення проблемного поля дослідження з метою обґрунтування методики педагогічного впливу на виховання ціннісного ставлення до природи дітей з інтелектуальними порушеннями.

Своєрідність пізнавальної діяльності, емоційно-вольової сфери та поведінки учнів з інтелектуальними порушеннями значно ускладнюють процес екологічної освіти та виховання в спеціальній школі, не дозволяють їм вивчити в повному обсязі таку складну, багатоаспектну науку як екологія, побудовану на причинно-наслідкових залежностях, що спирається на розуміння законів природи та вимагає засвоєння складних понять [4].

В процесі виховання ціннісного ставлення до природи учнів з інтелектуальними порушеннями розглядаємо можливість спеціально організованого корекційно-педагогічного впливу з метою формування у них екологічно усвідомленої поведінки, заснованої на розумінні необхідності ціннісного ставлення до природних об'єктів.

Мета статті – розкрити особливості процесу виховання ціннісного ставлення до природи у дітей з інтелектуальними порушеннями в умовах сучасного освітнього процесу.

Виклад основного матеріалу. Вивчення навколишньої природи для розвитку пізнавальної діяльності дитини (логіки, мислення,

мовлення, сприймання, уваги та ін.) є дуже важливим, оскільки знання про природу повністю відповідають природним потребам дитячого розуму, задовольняють перші проблиски їх допитливості, розвивають логічність в мисленні, тренують розум, сприяють наочному і практичному засвоєнню логічних понять.

Поняття «ціннісне ставлення до природи» може розглядатися як складне, інтегроване утворення, яке реалізується в процесі екологічного навчання і виховання, й включає формування системи елементарних екологічних уявлень та навичок природоохоронної поведінки [1; 3]. Успішність виховання ціннісного ставлення до природи в учнів з інтелектуальними порушеннями залежить від обраної педагогічної системи спільних дій корекційного педагога, спеціального психолога, батьків і самих школярів у процесі діяльності і пізнання природи.

Аналіз шкільної практики та результатів спеціальних досліджень дає можливість виокремити наступні функції процесу виховання ціннісного ставлення до природи учнів з інтелектуальними порушеннями у процесі навчання: морально-етична, гігієнічна, інтегративна, системна, соціальна, практична, розвивальна [3; 4].

Екологічна культура особистості включає зовнішню і внутрішню складові. Проявляючи зовнішню екологічну культуру, дитина знає, як чинити можна, а як ні. Наприклад, дитина знає, що не можна ламати гілки дерев, знищувати жуків, але мотивом поводитись правильно у відповідній ситуації може виступати бажання отримати похвалу від вихователя чи батьків, показати себе з кращого боку перед ровесниками, страх бути покараним дорослими. Вищим етапом екологічної культури є формування внутрішньої культури, коли дитина, незалежно від того, бачить її хтось чи ні, чинить правильно наодинці зі своєю совістю (не зірве квітку на клумбі, коли її ніхто не бачить, не вдарить кішку заради розваги). Правила поведінки в природі у дитини, в якій сформована внутрішня екологічна культура, базуватимуться на переконаннях, що це буде шкодити і завдавати болю оточуючому середовищу, рослинному та тваринному світові. Якщо сформована внутрішня екологічна культура у дитини, позитивні вчинки не будуть ситуативними проявами, залежними від певних обставин, а матимуть постійний і дієвий характер [3].

У процесі взаємодії з об'єктами природи молодші школярі вдаються до їх зовнішнього аналізу, намагаючись дати їм оцінку. За цих умов емоційний компонент стає елементом механізму формування ставлення, вихідною засадою інтелектуального процесу осмислення, усвідомлення значущості. Емоційні моменти почуттів, що відображають у суб'єктивній формі переживання, ставлення людини до навколишнього середовища, включаються в кожен інтелектуальний процес, надаючи йому особливого значення.

У результаті взаємодії особистості з природними об'єктами з'являються відчуття, забарвлені певним емоційним тоном, позитивним або негативним. Позитивні відчуття сприяють формуванню позитивного ставлення до природи, негативні – негативному ставленню чи припиненню дії позитивних. На основі цього можемо зробити висновок, що у процесі дії психологічних механізмів природні об'єкти отримують емоційну оцінку, в результаті чого посідають певне місце у системі ціннісних координат особистості. Так, у молодшого школяра, який спостерігає за яскравим метеликом, любуючись його привабливим зовнішнім виглядом, формуються позитивні відчуття, що є основою розвитку позитивного суб'єктивного ставлення. А спостерігаючи за жабою (непривабливим зовні природним об'єктом), у нього виникають дещо інші відчуття. Лише на основі позитивної інформації щодо даного об'єкта можливе формування іншого типу суб'єктивного ставлення [4].

Учні початкових класів здатні самостійно ставити цілі. Цілі їхньої діяльності мають бути тісно пов'язані з навчальною діяльністю, оскільки вона є провідною для молодшого шкільного віку. Визначення мети протягом цього вікового періоду має стимулюватися та підтримуватися дорослими на всіх проміжних етапах її досягнення до кінцевого результату. З огляду на аналіз наукових джерел вважаємо, що доцільна поведінка – це система свідомих дій і вчинків, зумовлених певною ціллю, в яких виявляються моральні переконання особистості.

Процес виховання ціннісного ставлення до природи у дітей початкових класів припускає звернення не тільки до інтелектуальної, а й насамперед, до емоційної та вольової складових особистості. Причому, під час будь-якого виду діяльності в учнів початкових класів щодо природи завжди задіяні психічні процеси пам'яті та мислення, сприйняття й уваги, почуття й уявлення, формуються і розвиваються інтереси та потреби.

Природним підґрунтям виховання ціннісного ставлення до природи є вікові періоди, протягом яких складаються різні стосунки дитини з природним і соціальним середовищем. Кожен вік у поступальному вихованні ціннісного ставлення до природи як процесу набуття досвіду і досягнення визначеного результату виховання важливий по-своєму. Так, дослідження психологів дають підстави вважати молодший шкільний вік найбільш сприятливим періодом налагодження позитивних контактів зі світом природи. Вони вказують, що саме у молодшому шкільному віці відбуваються важливі зміни у ставленні до природи. У дітей цієї вікової категорії усе більше учні починають усвідомлювати необхідність збереження усього того, що їх оточує. Природа у свідомості в учнів з інтелектуальними порушеннями набуває іншого значення, змінюються і мотиви взаємодії з нею [2; 5].

Психолого-педагогічними основами виховання ціннісного ставлення до природи учнів початкових класів є такі вікові характеристики: висока активність; прагнення до розвитку; емоційність; становлення дитини як суб'єкта діяльності; формування моральних почуттів під впливом конкретних дій; домінування конкретного безпосередньо чуттєвого сприйняття середовища. Крім вікових характеристик, у вихованні ціннісного ставлення до природи важливу роль відіграють психологічні особливості ставлення учнів початкових класів до природи.

Реалізація процесу виховання ціннісного ставлення до природи не буде вдалою без свідомої педагогічної позиції батьків, які повинні вбачати у спілкуванні дітей з природою не тільки мету – формування гуманного ставлення до неї, але й засіб гармонійного розвитку особистості дитини. Зміст взаємодії визначає, навколо чого або з приводу чого розгортається та чи інша діяльність. Продуктивний стиль являє собою плідний спосіб контакту партнерів, сприяє встановленню і зміцненню стосунків, які ґрунтуються на взаємній довірі, розкриттю особистісних потенціалів і досягненню високих результатів спільної діяльності.

Висновки. Таким чином, особливості процесу виховання ціннісного ставлення до природи у дітей з інтелектуальними порушеннями полягають у використанні певної системи виховних впливів на особистість, необхідних для формування нового типу ставлення до природи, включення системи елементарних екологічних уявлень

через призму різних наук, що базуються на реалізації навичок природоохоронної поведінки. Процес виховання ціннісного ставлення до природи у дітей означеної нозології повинен розглядатися як такий, що найповніше враховує органічну єдність інтегрованого підходу і забезпечує динаміку змін у ставленні учнів з інтелектуальними порушеннями до довкілля.

Перспектива дослідження. Перспективу подальшого дослідження вбачаємо в удосконаленні сучасних підходів до процесу виховання ціннісного ставлення до природи у дітей з інтелектуальними порушеннями.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бех І. Д. Виховання особистості : у 2 кн. Кн. 1 : Особистісно-орієнтований підхід : наук. вид. К. : Либідь, 2003. 280 с.
2. Гаврилов О. В. Особливі діти в закладі і соціальному середовищі : навч. посіб. Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2009. 308 с.
3. Липа В. А. Основы коррекционной педагогики : учеб. пособ. Донецк, Лебідь, 2002. 327 с.
4. Миронова С. П. Корекційна психопедагогіка. Олігофренопедагогіка : підруч. Кам'янець-Подільський : К-ПНУ імені І. Огієнко, 2015. 311 с.
5. Пахомова Н. Г., Кононова М. М. Спеціальна психологія : навч. посіб. Полтав. нац. пед. ун-т імені В. Г. Короленка. Полтава : АСМІ, 2015. 359 с.

Тетяна ПРИТИКА

магістрантка спеціальності 016
Спеціальна освіта (Олігофренопедагогіка)
Сумського державного педагогічного
університету імені А. С. Макаренка
Науковий керівник – **О. В. КОЛИШКІН**,
канд. пед. наук, доцент

ПРОБЛЕМА ЕКОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ УЧНІВ З ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМИ ПОРУШЕННЯМИ У ПЕДАГОГІЧНІЙ ЛІТЕРАТУРІ

У статті розкрито теоретичні аспекти процесу формування екологічної культури в учнів з інтелектуальними порушеннями в ході аналізу науково-педагогічної літератури. Зазначено, що у педагогічній науці поняття «екологічна культура» використовується як особистісна характеристика, що виражає сформованість у людини соціально-екологічного досвіду у вигляді знань, умінь і навичок, а також певний рівень вихованості. З'ясовано, що стосовно учнів з інтелектуальними порушеннями поняття «екологічна культура» може розглядатися як складне, інтегроване утворення, яке реалізується в процесі екологічного навчання і виховання, й включає формування системи